Ideologia puterii monarhice în Evul Mediu

CAMIL MURESANU

Professor, Ph.D, Director of the Institute of History, Romanian Academy, Cluj, Romania. Author of the books: Ioan de Hunedoara si vremea sa (1957), Imperiul britanic. Scurta istorie (1967), Natiune, nationalism. Evolutia nationalitatilor (1996), Vieti, fapte, ginduri (1996), Europa moderna (1997).

Historiography realized that the Middle Ages were not the "dark ages" of the European civilization. On the contrary, the period generated a series of ideas and phenomena that are associated with the modern period. At the beginning, the first chiefs of states started by establishing connections with the church authority (through the rituals of crowning, anointing, or through the magic powers attributed to the king's touch). Gradually, and due to the contribution of some important thinkers (such as Thoma d'Aquino, Dante or Marsilio di Padova), the fundaments of the rational concept of the state organization were settled, in the transition period of the XIIIth- XIVth centuries. The author discusses these ideas (of the natural rights, of the *conciliar doctrine*) underlining their importance in the formation of the modern paradigm.

Evul Mediu a fost o era care nu a avut si nu are o presa prea buna în istorie. A fost multa vreme sufocat între admiratia pe care europeanul a avut-o pentru excelenta culturii clasice, greco-romane si resuscitarea ei în Renastere, urmata de epoca - de asemenea stralucita pentru cultura europeana - a rationalismului si apoi a încrederii manifestate în secolul Luminilor în virtutile ratiunii: nu numai de a descoperi adevarul, dar si de a transforma societatea într-un sens benefic.

A trebuit sa treaca o vreme pîna cînd Romantismul sa reabiliteze Evul Mediu, cu valorile lui sentimentale si artistice. Din acel moment, de pe la începutul secolului

KEY WORDS:

ideology, monarchy, Middle Ages, church, kingship, power

al XIX-lea, aceasta epoca si-a aflat un loc echilibrat în sistemul de valori al trecutului.

Totusi, gîndindu-ne bine, nu putem nega ca fata de Evul Mediu, pastram o usoara rezerva, în raport cu admiratia pe care o nutrim în continuare clasicitatii, fie antice, fie moderne si ca aceasta rezerva, chiar daca a fost corectata prin recuperarea pe care au savîrsit-o romantismul si istorismul care au urmat, si-a avut ratiunile sale. În cadrul acelei actiuni de recuperare, istoriografia a constatat, cu oarecare surpriza, ca Evul Mediu nu a fost o cezura întunecata în civilizatia europeana si ca în acest cadru se formase – uneori greu identificabila - matricea multora dintre ideile si fenomenele societatii moderne. Unii au mers pîna la a spune ca, de fapt, o veritabila Renastere a început cu doua-trei secole mai devreme, chiar daca mai modesta decît aceea, rasunatoare, din Italia secolelor XIV-XVI.

Printre ideile transmise posteritatii de Evul Mediu, se numara si unele cu privire la structura si organizarea statului. Pentru ca milenii de-a rîndul în lumea orientala si în cea antica – exceptiile fiind foarte putine – precum si, pîna recent, în epoca moderna, statul se confunda cu conducerea unica, altfel spus cu monarhia, a vorbi despre ideologia statala medievala înseamna, de fapt, a vorbi despre ideologia de stat monarhica.

În Evul Mediu, dupa prabusirea Imperiului Roman de Apus – catastrofa regretabila, dupa opinia mea – problema care s-a pus între secolele V-XI a fost aceea a legitimarii noilor puteri politice. Acestea deoarece legitimitatea puterii romane, desi întemeiata pe un magnific sistem de drept si pastrînd o nostalgie în mintile celor care o distrusesera, nu mai avea valabilitate *de facto*.

Secole de-a rîndul sefii barbari instalati pe ruinele Imperiului Roman au tînguit dupa excelenta puterii acestuia si, ori de cîte ori au avut ocazia, au încercat sa o reînvieze. Gesturile lor sacrale, încoronarea la Roma a suveranilor franci sau germani si reluarea de catre ei a titlului fictiv si, în fond, absurd pentru epoca lor, de "împarati", nu mai corespundea cu realitatile romane de odinioara

Statele fondate de semintiile barbare în apusul Europei nu-si puteau întemeia autoritatea decît pe dreptul fortei si al cuceririi. Drept contestabil de catre oricine venea din urma, cu aceleasi pretentii. E adevarat, cronicile spun ca însasi elita primitiva barbara invoca pentru sine o anume origine divina sau cvasidivina, idee care însa nu s-a putut acredita suficient spre a se constitui într-un suport ideologico-politic.

În mijlocul anarhiei generale se simtea necesitatea recurgerii la o autoritate unitara, care sa legitimeze „dreptul" elementar al fortei. Singura autoritate care supravietuise catastrofei Imperiului Roman si începuse a se consolida ca o institutie autonoma era biserica. Ea si-a pastrat o organizare relativ coerenta si o ideologie consecventa. Acestea, mai ales de la pontificatul papei Grigorie I cel Mare (590-604), s-au consolidat în întreg Occidentul.

De aceea, cu cît mai mult acesti sefi barbari vroiau sa-si legitimeze puterea, de exemplu în fata Imperiului

de Rasarit (Bizantin) ramas în picioare, ei s-au îndreptat catre alianta cu autoritatea universalista a bisericii, a carei doctrina o îmbratiseaza pe rînd. Si în antichitate existase, si înca din plin, tendinta de legitimare a puterii monarhice prin invocarea unei autoritati transcendente. În Evul Mediu, sefii barbari, aliati treptat cu biserica, au adaugat acestor traditii si pe unele venite dinspre gîndirea politica orientala[1]. Traditii care, remodelate cu concursul bisericii, au creat ritualitati proprii.

A fost, mai întîi, asezarea pe crestetul monarhului a simbolului numit „coroana", un instrument care putea fi însa, si el, rapit si însusit de cineva mai puternic. Si-atunci s-a ajuns la un alt act sacral care trebuia sa-l legitimeze definitiv de suveran: onctiunea. Ea se savîrsea de un reprezentant al bisericii, fie o data cu încoronarea, fie separat de ea. Este înca o traditie veche, ce ar putea proveni din Vechiul Testament, din textul cartii I a lui Samuil, în care Iahve îi spune acestuia ca-i va trimite un tînar pe care: "sa îl ungi capetenie poporului Meu". Act pe care, Samuil l-a si facut, asupra lui Saul, primul rege al vechilor evrei. În toata istoria Orientului asemenea momente revin din cînd în cînd. Pîna si în viata lui Iisus Hristos (Hristos înseamna "cel uns") se întîmpla ceva similar: varsarea pe crestetul lui Iisus a unui ulei parfumat, si cuvintele lui Iisus despre gestul savîrsit de Maria, sora lui Lazar cel înviat din morti: "lasati-o sa faca acest lucru, pentru ca atît timp cît se va propovadui Evanghelia, despre ea si despre ceea ce a facut se va vorbi mereu".

Onctiunea, ca act de legitimare a puterii regale medievale, are asadar o traditie îndelungata. Cînd primul rege al francilor, Clovis, a fost încoronat la Reims de Sfîntul Remigius, un porumbel apare, aducînd o sticluta cu ulei sfintit. De la actul semi-legendar savîrsit asupra lui Clovis, obiceiul onctiunii s-a raspîndit în tot Evul Mediu, fiind practicat de toti suveranii.

S-a mai simtit în plus si necesitatea întaririi legitimarii puterii monarhice prin fapte concrete atribuite ei. Persoana regala începe a fi creditata cu calitatea de a savîrsi miracole, ceea ce reprezinta, limpede, un împrumut din Evanghelie, din faptele lui Iisus. Astfel, regalitatea franceza, întrucîtva si cea engleza, si-au atribuit calitatea vindecarii prin atingere cu mîna, a bolii numita adenita tuberculoasa, popular scrofuloza. S-a mai vehiculat si putinta vindecarii epilepsiei.

În cazul regilor Frantei, ritualul atingerii cu mîna a bolnavilor se întîlneste – e drept, tot mai sporadic – pîna la 1825!

Istoricii au conchis ca alegerea acestor boli ca pasibile de vindecare s-a datorat caracterului lor recurent, ceea ce crea impresia unei tamaduiri, cel putin temporare. adica manifesta o tendinta si de retragere. La fel si cealalta boala grava, epilepsia.

E interesant ca, la un moment dat, însasi biserica a protestat împotriva pretentiilor taumaturgice ale suveranului. Papa Grigore al VII-lea (1073-1085), initiatorul unei miscari energice de emancipare a bisericii de sub tutela laica, si chiar de afirmare a

suprematiei asupra acesteia din urma, a sustinut ca un om nu poate savîrsi minuni, altfel decît sub inspiratia si autoritatea divina. Aceeasi miscare gregoriana a introdus o distinctie între onctiunea sacerdotala, care consacra pe un slujitor al bisericii si cea laica, exercitata asupra unui suveran. Si prin aceasta se refuza, indirect, caracterul sacru si generator de miracole al persoanei regale în sine. Rezistenta bisericii nu a putut infirma însa practicile încetatenite, ele ramînînd în continuare în apanajul unor case regale.

Divergentele biserica-regalitate, chiar daca faptul ar putea sa para surprinzator, au mers si mai departe. Biserica a sanctionat, prin acte formale si puterea laica - pretins absoluta – a regilor. Dar ea nu a acceptat niciodata ca aceasta putere avea dreptul sa dispuna cu totul arbitrar de atributiile guvernarii. Punctul ei de vedere: daca regele invoca pentru sine întemeierea autoritatii sale pe un drept divin, înseamna ca el trebuie sa guverneze în conformitate cu preceptele divine de dreptate si bunatate. Suveranii nu sunt – spune biserica – decît împuterniciti ai cuvîntului si ai harului divin pe pamînt, neputîndu-se abate de la spiritul si litera acestora.

O data aparuta contestarea puterii depline a suveranului, ea a fost corectata si pe alte planuri, si pe alte baze decît acelea ale reformei gregoriene. De exemplu, pe ale scrierilor unor doctrinari din secolele XVI-XVII, care pledau, de asemenea, pentru primatul autoritatii morale a bisericii fata de actele guvernarii laice.

În secolul al XIII-lea, despre care unii istorici au spus ca a fost "una din marile etape constructive ale istoriei europene" si-a desfasurat activitatea cel mai mare teoretician al învataturii bisericesti occidentale în Evul Mediu, Toma de Aquino (1227-1274).

În vasta sa opera, cuprinsa în 34 de volume, Toma de Aquino a schitat, printre multe alte idei fecunde, si pe aceea a dreptului natural. El a sustinut ca politica este autonoma, avînd legile proprii, rezultate din vointa umana, exercitata conform cu ordinea rationala. Aceasta din urma era, în prima instanta, ordinea universala creata de Divinitate, *lex aeterna*. Omul nu o poate percepe însa pe aceasta în imensitatea ei cosmica, ci numai într-o modalitate mai limitata, pe care Toma de Aquino o numeste legea naturii, *lex naturalis*. Din perceptiile sale legii naturii, omul este capabil sa adopte o conduita subsecventa respectarii acesteia, care este legea umana, *lex humana*.

Afirmîndu-i autonomia, Toma de Aquino atribuie cîteodata conducerii politice scopul specific de a asigura omului o viata virtuoasa si fericita, pe care o numeste *eudaimonia* (grec.= fericire). Pe o treapta superioara, o lege mai înalta tinde spre înfaptuirea comuniunii supranaturale între oameni si divinitate. Existenta acestor doua trepte ale conducerii îl determina pe Toma de Aquino sa separe competentele puterii laice si ale celei spirituale, sustinînd ca papalitatea are dreptul sa se amestece în problemele lumesti, numai în masura în care acestea sunt importante pentru realizarea telului spiritual al comuniunii om-Dumnezeu.

Cea mai interesanta concluzie a gîndirii lui Toma de Aquino este aceea ca, data fiind congruenta dintre cele doua trepte si scopuri de guvernare, daca puterea laica nu respecta consecventa cu cea superioara, ea poate fi contestata de catre supusi. Tomas de Aquino a fost, astfel, primul teoretician al dreptului la rezistenta împotriva unei stapîniri injuste (tiranie) si prin aceasta a întemeiat, cel putin indirect, doctrina suveranitatii poporului.

Între gînditorii medievali care au mai aduc o contributie la chestiunea raportului dintre autoritatea laica si religioasa se mai remarca Dante si Marsilio di Padova. Amîndoi au plecat de la ideea ca ordinea si pacea sunt valori superioare ale societatii. Pentru instituirea si mentinerea lor – socoteste Dante – e necesara o monarhie universala, reprezentînd o extrapolare terestra a împaratiei divine. Totodata, pentru Dante, din rolul de garant al pacii si ordinii pe care numai monarhia universala o poate exercita, rezulta si afirmarea caracterului necesar al statului, superioritatea acestuia, a organizatiei politice a societatii în raport cu individul. Spre deosebire de Toma de Aquino, Dante nu rezerva nici un rol individului, în eventualitatea – pe care nu o discuta – a unui esec al monarhiei în realizarea telului organic ce-i era prescris.

Marsilio di Padova, a carui lucrare, *Aparatorul pacii*, a aparut în 1324, este mai modern decît înaintasii sai în materie. Plecînd si el de la premisa ca pacea si ordinea reprezinta starea ideala a societatii, Marsilio di Padova considera ca în vederea atingerii acestei stari oamenii s-au constituit în ceea ce se numeste stat. Idee extrem de valoroasa, continînd-o – mai explicit si mai practic argumentata decît la Toma de Aquino – pe aceea a suveranitatii populare, întrucît statul apare pe baza *consensului* cetatenilor, mai exact spus: a partilor celor mai valoroase ale acestora.

Pe aceasta baza a consensului popular se fondeaza dreptul statului de a legifera, iar conducerea sa – monarhia, evident – trebuia sa se constituie pe *baza electiva*.

Ocupîndu-se în acelasi spirit de organizarea bisericii, Marsilio di Padova a sustinut limitarea puterii absolute a papei, prin autoritatea consensuala a alesilor din sînul bisericii, ceea ce însemna fondarea asa-numitei *doctrine conciliare*, care va avea o mare influenta în viata bisericii catolice în secolul al XV-lea.

În încheierea acestor consideratii, subliniez faptul ca Evul Mediu a reprezentat o era de tranzitie, cel putin în secolele XIII-XIV, de la conceptia organicist-mistica privitoare la autoritatea politica, spre conceptia rationala a organizarii statului – o organizare ce este coborîta acesteia transcendenta în imanenta, prin afirmarea importantei optiunii si consensului uman, cu conditia ca acestea sa nu scape din vedere inspiratia divina, ca îndreptar al actiunii lor.

Ne aflam pe prima treapta a emanciparii gîndirii politice de sub doctrina mistico-religioasa, pe prima treapta ce va conduce, în secolele XVII-XVIII, la fundamentarea deplina a doctrinei contractului social si a suveranitatii populare.

Întrebari si discutii

Sandu Frunza: Exista deosebiri esentiale între ideologia monarhica medievala si cea care astazi, cu toata slabiciunea monarhiei europene, se constituie drept ideologie a monarhiilor?

Camil Muresanu: Deosebirea este fundamentala: astazi monarhiile, atîtea cîte sunt acum, s-au adaptat integral ideologiei moderne a statului, care se întemeiaza pe suveranitatea populara, pe consensul majoritar. Monarhia de astazi este prin excelenta - cel putin în Europa, nu vorbesc de monarhiile care mai persista prin cine stie ce parti ale lumii - o monarhie constitutionala, democratica, care nu îsi mai aroga nici un fel de drept de dispozitie absoluta si nici un fel de autoritate în afara aceleia pe care i-o confera însusi consensul cetatenilor. Un monarh de astazi este un alt nume pentru un presedinte de republica, înconjurat de ceva mai mult fast, dar el are cîteodata atributii inferioare unui presedinte de republica. Se bazeaza în întregime pe conceptia moderna, democratica a statului, maturizata dupa epoca revolutionara de la sfîrsitul secolului XVII- începutul secolului XIX.

Student: Cum s-a prezentat legitimizarea puterii regale în estul Europei, avînd în vedere ca Constantinopolul nu devenise un centru religios de putere analog Romei?

Camil Muresanu: În Imperiul Bizantin s-a produs o fuziune mai strînsa între autoritatea imperiala si autoritatea bisericii, dar nu în sensul afirmarii superioritatii uneia asupra celeilalte. Împaratii bizantini au respectat autoritatea patriarhului Constantinopolului cît timp au fost sub autoritatea lor, ei au asumat anumite functii sacrale. Aici nu se poate spune ca au existat acele dispute care în apus au dat loc la celebra cearta pentru învestitura dintre împarati si papa. S-a produs o acomodare între viata si organizarea bisericii rasaritene si între aceea a împaratilor. Este putin exagerata caracterizarea care se rosteste la adresa împaratilor bizantini, aceea de „cezaro-papism". Oricum, este întruchipata în ei multa autoritate, fara însa ca aceasta sa duca la frictiunile care s-au produs în Occident. Ritualitatea monarhiei bizantine arata ca si aici exista o puternica tendinta de fuziune sacral-laica în autoritate. Toate textele care sunt în legatura cu legislatia bizantina arata ca si împaratii bizantini se bazau foarte mult pe legitimarea autoritatii lor prin vointa, prin autoritatea divina.

Ioan Chirila*:* Aici putem sesiza o serie de aspecte care exprima foarte interesant pozitia patriarhului la nivelul sferei orientale rasaritene care reuseste totusi, cu toate elementele impuse de rigoare si restrictiile impuse în Imperiul Otoman dupa caderea Constantinopolului, sa-si pastreze pozitia, desi monarhia efectiva, din punct de vedere politic si în configuratia sa anterioara, dispare. E interesanta însa pozitia pe care o exprimati ca simfonia bizantina - pentru ca acesta este termenul

care exprima colaborarea dintre autoritatea monarhica si cea ecleziala, bisericeasca - a fost foarte biciuita în ultima vreme. Dar aceasta colaborare efectiva cred ca este determinata de faptul ca în deceniul al III-lea al secolului IV, o data cu începerea epocii sinoadelor ecumenice, exercitiul monarhic se conjuga în mod fericit cu exercitiul doctrinar bisericesc datorita timpului sinoadelor ecumenice; si atunci nu mai apare distantarea sau polarizarea celor doua puteri, ci concurgerea lor. Împaratii convoaca sinoadele, se substituie autoritatii, impun o structurare în plan administrativ a bisericii - ma refer, spre exemplu la Sinodul II ecumenic, unde exista un canon dupa care organizarea administrativa a bisericii trebuie sa urmeze celei imperiale - însa structuri doctrinare nu exista.

Camil Muresanu: Au fost divergente grave si în cazul împaratilor bizantini. Între Biserica Rasariteana si Imperiul Bizantin a domnit însa, în general, o atmosfera acomodanta.

Ioan Chirila: În ce priveste încercarea de a justifica autoritatea prin diferite ritualuri, s-a plecat de la exemplul biblic al alegerii lui Saul. Aici este cu totul alta problema, pentru ca intram în sfera monarhiei iudaice. Aici problema este urmatoarea - în cadrul unui context mai general, specific Asiei Mici si în oarecare masura nordului Africii, monarhia iudaica are o consistenta mesianica. Asa era catalogat si recunoscut regele, ca si fiu al lui Dumnezeu. Toate tratatele de arheologie biblica spun asta. În momentul în care regele urca pe tron i se dadeau, printre alte drepturi, rigoare si studiul Torei. Supusii asumau împreuna cu regele legea si de aici încolo regele devenea efectiv ca si un fiu al lui Dumnezeu. O serie de schimbari apar în momentul în care trecem la monarhiile occidentale - ei nu îsi justifica autoritatea prin astfel de actiuni taumaturgice, dar o si exemplifica, o argumenteaza, o sustin. În zona occidentala, multi monarhi elaboreaza un anumit set de scrieri pe care le aduna, chiar daca nu le-au scris ei, si care vin firesc în continuarea unei sectiuni de literatura sapientiala realizata înca de regele Solomon. Acest segment de literatura, acest tip de pedagogie, trebuie vazut ca unul care sustine vorbirea lui. Functia sa formatoare în sînul societatii este apropiata de un cadru revelat.

Camil Muresanu: În general, potentarea acestor gesturi rituale echivaleaza cu momentele de criza ale monarhiei, cînd se simte nevoia unei legitimari a acesteia. Unul din ele a fost de exemplu momentul trecerii de la monarhia carolingiana la aceea capetiana; momentul faimos în care regele proaspat ales îl întreaba pe un conte "Cine te-a facut conte?", iar acela îi raspunde "Cine te-a facut rege?". Sau în timpul razboiul de 100 de ani, cînd disputa dintre monarhia engleza si monarhia franceza a dus la o recrudescenta a acestei ritualitati, menite sa asigure o autoritate la un etaj transcendent. Oricum, este categorica deosebirea dintre monarhia iudaica si cea din Occident, dar reminiscente din datele empirice din literatura religioasa receptata destul de confuz contribuiau la

actualizarea anumitor gesturi, chiar daca ele nu mai aveau semnificatia originara din Vechiul Testament.

Student: Ati propus aici doua concepte - monarhie si stat. Cînd vad acesti doi termeni alaturati mi se pare ca exista o relatie oarecum antagonica între monarhie si stat. Cum putem armoniza cele doua concepte atunci cînd vorbim despre monarhiile existente în momentul de fata?

Camil Muresanu: Pentru o lunga perioada de timp si asta în special pentru prima perioada a Evului Mediu si chiar în perioada ei dezvoltata, e greu de identificat o structura aparte, ideologic vorbind, a statului, fata de ceea ce reprezinta monarhul. Monarhul este cel care legifereaza, cel care porunceste, cel care sta, ca Ludovic al IX-lea, sub un stejar si împarte dreptatea. Totul se concentreaza în el. Încetul cu încetul se produce aceasta separatie între stat si persoanele care sunt chemate sa conduca. Asta în secolele XVI-XVII, cînd încep teoriile legate de dreptul natural, de suveranitatea populara etc. care se sedimenteaza tot mai clar. De atunci devine clara în timpurile mai recente deosebirea între persoana si institutia monarhica si între stat. De altfel, si în perioada în care regele afirma ca "statul sunt eu", deja deosebirea exista, pentru ca s-a creat toata aparatura organizatiei politice care, oricîte pretentii avea un suveran, nu mai putea sa se confunde cu persoana lui.

Marius Jucan: Aici cred ca se confirma ideea ca monarhul are ca punct de plecare o premisa absolut importanta pentru constituirea a cel putin doua tipuri de monopoluri: monopolul puterii, în primul rînd al puterii militare si cel al fiscalitatii, care sunt doua puncte de plecare pentru constituirea statului. A început cu acea perioada de anarhie din secolele V-XI devastatoare pentru Europa si încetul cu încetul se creeaza în aceasta persoana a monarhului functia de reprimare a anarhiei prin exercitarea cel putin a unui monopol militar, iar apoi, încetul cu încetul, a unui monopol fiscal. Îmi aduc aminte de o carte a lui Norbert Elias, un cercetator german din anii '40, care într-un studiu asupra procesului civilizarii, unde el analizeaza Franta, tara în care a reusit cel mai bine acest monopol, aceasta constrîngere. În cartea sa vorbeste despre acest monopol al puterii militare si mai ales cel al fiscalitatii, care e mult mai interesant, mai putin spectaculos, dar nu mai putin violent. Monopolul fiscalitatii este un monopol extrem de violent si astazi, este una din cheile sfinte ale statului. Acolo se vede deja ca, prin 1200-1300, exista chiar rascoale ale unor orase împotriva impozitelor fata de regalitate. Regalitatea era deja un stindard al acestei puteri centralizate si centralizatoare. Cel putin pîna la perioada de care vorbiti dvs, sau cel putin într-o anumita perioada, statul era confundat cu regele.

Cred ca, de asemenea, ati spus un lucru interesant, asupra caruia as face un comentariu oarecum iesit din aceasta perspectiva istorica, aspra puterii sacrosancte si asupra imnului religios din spatele acesteia si anume

interpretarea Evului Mediu. Ati spus la un moment dat ca Romantismul reabiliteaza Evul Mediu. As merge mai departe si as spune ca Romantismul rescrie Evul Mediu. Adica îl scrie putin fantastic si putin imaginar, chiar îl recreeaza. Si este foarte interesant cum multi autori romantici, în special cei englezi, care vin cu faimoasa tema a ruinelor, reîntoarcerea în trecutul antic, dar mai ales în cel medieval creeaza un nou curent, acest goticism, care era un protest împotriva modernitatii. Comentariul meu vine aici si vizeaza modul cum modernitatea se repliaza asupra Evului Mediu pentru a se salva pe ea, a se îmbunatati, a se ameliora si a-si face o propaganda extraordinara, în diverse opere, pentru a persuada lumea ca ea este faza progresista, de progre. Acest fapt se vede în literatura populara, mai ales a secolului XIX, dar ne putem uita si înainte, cînd Swift scrie "Calatoriile lui Gulliver": el plaseaza niste regate absolut exotice, de o tiranie cumplita si de un haz cam sinistru. Tot un englez, în perioada în care apar aceste utopii de tip gotic, scrie si povestea „încîntatoare"a lui Dracul; ne plasam undeva într-o margine a europenitatii, undeva într-o tara anarhica sau la marginea anarhiei, undeva exista un monarh sau aristocrat cu o ideologie foarte tiranica (contele Dracula). Asemenea calatorii în regate medievale exista tocmai pentru a dovedi ca modernitatea a evoluat si ca ideologia monarhica de tip foarte autoritar a fost surclasata de celelalte, lucru care este de fapt contestabil, pentru ca regina Victoria era o persoana extrem de dura si de solida, desigur avea un aparat statal, existau Camerele, Camera Lorzilor.

Întrebarea mea este aceasta: în secolul XIX, în care se produce de fapt un fel de desacralizare a institutiei monarhice, în Europa, de pilda, sa luam Imperiul Britanic, cel mai mare imperiu: cum apare figura regala fata de formatiunile intrastatale care o concureaza? Exista un raport de egalitate, exista un joc mare de putere între, de pilda, regina Victoria si Camerele respective, mai ales Camera Lorzilor? Ideologia monarhica mai rezista în acest imperiu?

Camil Muresanu*:* În Anglia procesul este destul de limpede. Din punct de vedere constitutional, el se petrece în secolul al XVII-lea si accentul principal cade pe momentul în care, în 1688, printr-o schimbare de dinastie impusa de „glorioasa revolutie", care a fost o lovitura de stat ingenioasa, s-a impus regilor chemati la tronul Angliei, si care au acceptat acest tron, celebra declaratie a drepturilor. Din momentul acela, printr-o dezvoltare succesiva, în secolul al XVIII-lea, monarhii englezi au acceptat sa guverneze în conformitate cu drepturile Parlamentului. Procesul se poate urmari foarte exact, pe etape precise, guvernate nu atît de o suita de legi care au venit sa limiteze puterea regala, ci de interventia spiritului practic al englezului, care a introdus o serie întreaga de procedee în relatia monarhie-parlament. În 1834 a fost ultima data cînd un suveran englez a încercat sa faca abstractie de vointa Parlamentului de a desemna ca prim-ministru o persoana care avea majoritatea parlamentara. Nu a

reusit, si din momentul acela nu a mai facut niciodata gestul acesta, desi el are acest drept. Daca ar vrea, el ar putea numi prim-ministru pe oricine, dar nu face niciodata lucrul acesta. Nici o lege nu îi spune suveranului, astazi regina Elisabeta: "esti obligata sa aduci la putere ca prim-ministru pe liderul partidului care a cîstigat alegerile". Dar suveranul nu uzeaza niciodata de libertatea, teoretica, acordata dreptului sau de decizie. A intervenit în Anglia atît evolutia legislativa propriu-zisa si de drept, cît si acest miraculos spirit acomodant, practic, al englezului, care a stiut dintotdeauna sa netezeasca asperitatile si sa gaseasca solutiile de compromis. Secolul al XVII-XVIII a fost hotarîtor în fixarea aceasta a rolului monarhiei engleze ca un arbitru care domneste, dar nu guverneaza.

Note:

1 Care influentasera si Imperiul Roman, în ultimele secole ale existentei sale în Apus, si în aproape toata istoria sa, în Rasarit.